

Fatmanur Dikmen

Şehitlik 2

Yahudi-Hıristiyan
Geleneğinde Şehitlik
Olgusu

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş	9
Çalışmanın Amacı ve Konu ile İlgili Mevcut Literatür Hakkında Bir Değerlendirme	11
Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar	15
Çalışmanın Yöntemi	15
Yahudi Geleneğinde Şehitlik Olgusu	19
1. Batı Menşeli Şehitlik Olgusunun Yahudi Kökenleri: Mitsel Şehitler.....	22
2. Rabbânî Gelenek ve Yahudilikte Şehitlik Olgusunun Yerleşmesi: Kidduş ha-Şem ve Tanrı Aşkı için Ölmek.....	34
3. Orta Çağ Yahudi Şehitlik Olgusu: Haçlı Seferleri ve “Tanrı’nın Kurbanları”	38
4. Yahudi Mistik Şehitlik Öğretisi: Tefekkür Ölümü	49
5. Yahudi Şehitlik Olgusunun Ölümü ve Ölümün Kutsallığından Hayatın Kutsallığına	51

Hıristiyan Geleneğinde Şehitlik Olgusu	57
1. İsa Mesih'in Çarmıha Gerilişi ve İmita Christi Olarak Zulüm Karşısında Hıristiyan Şehitlik Olgusunun İnşası.....	60
2. Kilise Babalarının Hıristiyanları Kontrol Etme Metodu ve Şehit Üretme Pratikleri.....	72
3. Erken Dönem Hıristiyan Şehitlik Olgusunun Kurucu Mit olarak Teşekkülü	85
4. Erken Orta Çağda Şehitlik, İntihar ve Bir Çözüm Yolu Olarak Mistik-Gizli Şehitlik.....	90
5. Politik Uygulamanın Bir Söylem Olarak Şehitlikle Meşrulaştırılması: Kurtuba Şehitleri Hareketi.....	94
6. Haçlı Seferlerinde Şehitlik Söylemi ve Hıristiyan Geleneğinde Savaşçı-Asker Şehit İdealinin İnşası.....	100
7. Orta Çağda Şehitliğin Sembolik Formlarda Çeşitlenmesi ve Hıristiyan Halk Kültüründe Şehit Kültlerinin İnşası	108
8. Orta Çağda Heretik Hareketler ve Grup Çatışmalarında Haklılık Nişanesi Olarak Şehitlik	114
9. Hıristiyan Şehitlik Olgusunda Değişen Paradigmalar: Athos Manastırlarında İnfaz Edilen Yeni-Şehitler.....	127
Sonuç	133
Kaynakça	141

Önsöz

İnançlar, değerler, ilkeler veya benimsenen dava uğruna kişinin bizatihi varlığını fedâ etmesi, böylelikle yaşamını, ölümünü ve uğruna öldüğü sebepleri kutsal bir mertebeye taşıması insanla birlikte var olagelmıştır. Günümüzde şehitlik olarak nitelendirdiğimiz bu olgu, gündelik hayatımızda sayısız bağlamda karşımıza çıkabilir. Toplumların politik yapısı, kutsalla olan ilişkisi, dünyayı anlamlandırma biçimi değişip dönüşse de şehitlik olgusu toplumsalın olduğu her yerde bir şekilde var olmaya devam etmiştir.

Öte yandan bilhassa medyada ve akademik literatürde şehitlik olgusunun daha ziyade İslâm, şiddet ve terörizm ekseninde ele alındığı görülmektedir. Bu yönüyle şehitlik olgusuna, İslâm'ı şiddetle özdeş kılmanın bir yolu olarak başvurulabilmektedir. Ancak diğer dinî ve kültürel geleneklerde şehitlikle ilgili kısa bir araştırma yapıldığında dahi şehitliğin farklı geleneklerde de oldukça merkezî bir yeri hâiz olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şehitliğin bir toplumda vurgulu hale gelmesini sağlayan esas etmenin sosyo-politik ve tarihsel bağlam olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle elinizdeki çalışmada insanın kutsalla ilişkisinin trajik, asil, akidevî nihaî yakınlığını, hakikate tanıklık mertebesinde temsil eden şehitlik olgusu, monoteist geleneğin ilk iki halkasını temsil eden Yahudi ve Hıristiyan gelenekleri bağlamında ele alınmıştır.

Doktora tezimizin bir alt başlığından geliştirilen bu çalışmada öncelikle çalışma konusunun belirlenmesinden nihayete ermesine kadar her aşamasında yakından ilgilenen kıymetli Hocam Prof. Dr. Kemal ATAMAN'a teşekkür ederim. Lisans derslerinde Din Sosyolojisi ile tanışmama vesile olan, lisansüstü eğitimim boyunca bizlere aktardığı bilgi ve tecrübesiyle kendisine çok şey borçlu olduğum Prof. Dr. Abdurrahman KURT'a; kendisinden akademik tecrübenin yanında pek çok şey öğrendiğim ve bu çalışmanın gelişmesinde önemli katkıları olan Prof. Dr. Vejdi BİLGİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma ile ilgili yapıcı eleştirileri, değerli görüş, öneri ve tavsiyeleriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Fuat Aydın'a, Prof. Dr. Adem APAK'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ekber Şah AHMEDİ'ye ve süreç boyunca yanımda olan kıymetli Hocam Dr. Öğretim üyesi Sümeyra ÜNALAN TURAN'a teşekkür ederim. Akademik hayatımın ilk ortamını paylaştığımız, çalışma boyunca akademik tecrübelerinden ve yönlendirici fikirlerinden çokça istifade ettiğim kıymetli Hocalarım Prof. Dr. Hasan MEYDAN ve Doç. Dr. Behram HASANOV ve Dr. Öğretim Üyesi Zeynep YÜCEDOĞRU'nun önemli bir yerinin olduğunu dile getirmem gerekir.

Kendilerinden fedakârlık ederek bizi bugünlere getiren, maddi ve manevî destekleriyle her daim yanımda olan anne babama, aynı hayatı ve aynı mesleği paylaşarak pek çok aşamayı birlikte tecrübe ettiğimiz kıymetli eşim Mustafa DİKMEN'e ve kızım Ebrar Betül'e müteşekkirim.

Kaynakça

- Agamben, Giorgio. *Tamkılık ve Arşiv*. çev. Ali İhsan Başgül. Ankara: Dipnot Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Ataman, Kemal. *Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din*. Ankara: Sentez Yayınları, 2014.
- Baer, Yitzhak. *A History of the Jews in Christian Spain, Vol. 2*. Jewish Publications Society, 2001. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=0e284ca11e23bae0cbea5ad56bc73157>
- Bagchi, David. "Luther and the Problem of Martyrdom". *Studies in Church History* 30 (ed 1993), 209-219. <https://doi.org/10.1017/S0424208400011700>
- Bale (ed.), Anthony. *Edmund, King and Martyr: Changing Images of a Medieval Saint*. York Medieval Press, 2009. <http://libgen.rs/book/index.php?md5=B37CD72C4268DDE72B2A9031F346684C>
- Bender, Harold S. "The Anabaptist Vision". *Church History* 13/1 (1944), 6. <https://doi.org/10.2307/3161001>
- Ben-Shalom, R. "The Consolatory Letters of a Jewish Communal Scribe in Montalbán, Aragon: Political Implications and Historical Context". *Dimensões* 33 (2014), 123-160.
- Berlin, Andrea M. "Power and Its Afterlife: Tombs in Hellenistic Palestine". *Near Eastern Archaeology* 65/2 (2002), 138-148. <https://doi.org/10.2307/3210875>
- Besalel, Yusuf. "İntihar". *Yahudilik Ansiklopedisi*. I/235. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Besalel, Yusuf. "Kıduş A-Şem". *Yahudilik Ansiklopedisi*. II/327-328. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Besalel, Yusuf. "Şema". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 3/670-673. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.

- Besalel, Yusuf. "Tahannun". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 3/691. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Blanchetie re, François. "The Threefold Christian anti-Judaism". *Tolerance and Intolerance in Early Judaism and Christianity*. ed. Graham N. Stanton - Guy G. Stroumsa. 185-211. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Bowersock, G. W. *Martyrdom and Rome*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Boyarin, Daniel. *Dying for God: Martyrdom and The Making of Christianity and Judaism*. Standford, California: Standford University Press, 1999.
- Braght, Thieleman J. van. *The Bloody Theater or Martyrs Mirror of the Defenseless Christians*. Pennsylvania: Herald Press, 1950.
- Brettler, Martyrdom. "Is There Martyrdom in Hebrew Bible". *Sacrificing the Self: Perspectives on Martyrdom and Religion*. ed. Margaret Cormarck. thk. Paul B. Courtright. 3-23. New York: Oxford University Press, 2001.
- Brewster, David - Duran, İlya. *Bilim Şehitleri*. İzmir: İlya Yayınları, 2012.
- Cameron, Euan. "Medieval Heretics as Protestant Martyrs". *Studies in Church History* 30 (1993), 185-207. <https://doi.org/10.1017/S0424208400011694>
- Campbell, Brian. *The Romans and Their World: A Short Introduction*. CT:New Haven: Yale University Press, 2011.
- Carole Straw. "'A Very Special Death': Christian Martyrdom in Its Classical Context". *Sacrificing The Self*. 39-57. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Chazan, Robert. *In the Year 1096: The First Crusade and the Jews*. Jewish Publication Society of America, 1996. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=cca421c8a27fab2817f2615bc9cc2a31>
- Cohen, Jeremy. *A Historian in Exile: Solomon Ibn Verga, "Shevet Yehudah," and the Jewish-Christian Encounter*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2017.
- Cole, Richard. "3. William of Norwich in Iceland: Antisemitism Studies between Middle English and Old Norse". *Antisemitism in the North*. ed. Jonathan Adams - Cordelia Heß. 41-68. De Gruyter, 2019. <https://doi.org/10.1515/9783110634822-005>
- Saint Eulogius. *The Memoriale Sanctorum of Eulogius of Cordova: A Translation with Critical Introduction*. Catholic University of America, 1955.
- Cormack, Margaret (ed.). *Sacrificing the Self: Perspectives on Martyrdom and Religion*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Cormarck, Margaret. "Murder and Martyrs in Anglo-Sakson England". *Sacrificing the Self: Perspectives on Martyrdom and Religion*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

- Cowdrey, Herbert Edward John. *Pope Gregory VII, 1073-1085*. New York: Oxford University Press, 1998. <http://libgen.rs/book/index.php?md5=6D01BEB14E7519767B8366334D4E3FD8>
- Cowdrey, Herbert Edward John. "Pope Urban II's Preaching of the First Crusade". *History* 55/184 (1970), 177-188.
- Çatalbaş, Resul. *Anglikan Kilisesinin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2006.
- Çatalbaş, Resul. *Radikal Reformistler, Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2015.
- Daniel, E. Randolph. "The Desire for Martyrdom : A 'Leitmotiv' of St. Bonaventure". *Franciscan Studies* 32 (1972), 74-87.
- Drog, Arthur J. - Tabor, James D. *A Noble Death, Suicide and Martyrdom Among Christians and Jews in Antiquity*. New York: HaperSanFrancisco, 1992.
- Durkheim, Emile. *İntihar*. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2013.
- Eagleton, Terry. *Radikal Kurban*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Echevarria Arsuaga, Ana Maria. "Retelling Interreligious Marriage, from Andalusi Christians to Moriscos". *Mediterranean Historical Review* 35/1 (02 Ocak 2020), 63-78. <https://doi.org/10.1080/09518967.2020.1741232>
- Einbinder, Susan L. *Beautiful Death: Jewish Poetry and Martyrdom in Medieval France*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2002.
- Engin Ayan. *Haçlı Tarihi (Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum)*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Fackenheim, Emil L. *The Jewish Return Into History*. New York: Schocken Books: Schocken, 1978.
- Fine, Lawrence. "Contemplative Death in Jewish Mystical Tradition". *Sacrificing the Self: Perspectives on Martyrdom and Religion*. ed. Margaret Cormack. 92-107. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Fischel, H. A. "Martyr and Prophet (A Study in Jewish Literature)". *The Jewish Quarterly Review* 37/3 (1947), 265-280. <https://doi.org/10.2307/1452250>
- Flori, Jean. "Ideology and Motivations in The First Crusade". *Palgrave Advances in the Crusades*. ed. Helen Nicholson. 15-37. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Fordahl, Clayton A. *The Sacred and the Sovereign: A Historical Sociology of Martyrdom*. Stony Brook University, Doktora, 2017.
- Foucault, Michel. *Deliliğin Tarihi*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. III Cilt. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1993.
- Foucault, Michel. *Doğruyu Söylemek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

- Foucault, Michel. *Hakikat Cesareti: Kendinin ve Başkalarının Yönetimi II*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 6. Basım, 1992.
- Foucault, Michel. *Hermenötüğün Kökeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Foucault, Michel. *Öznenin Yorumbilgisi College De France Dersleri (1981-1982)*. çev. Ferda Keskin. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2019.
- Foucault, Michel - Hilav, Selahattin. *Ders Özetleri 1970-1983*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Freller, Thomas - Herget, Stephan. "Moriskolar, Endülüs-Arap Kültürü ve Malta, Geç Ortaçağ ve İlk Modern Dönem İlişkilerinde Bazı Önemli Olaylar". çev. Gamze Yüçetürk. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 56 (01 Ocak 2016), 0-0.
- Frend, W. H. C. *Martyrdom and Persecution in the Early Church*. Oxford: Alden Press, 1965.
- Fudge, Thomas A. "‘More Glory than Blood’: Murder and Martyrdom in the Hussite Crusades". *Bohemian Reformation and Religious Practice* 5 (2004), 117-137.
- Fudge, Thomas A. *The Crusade Against Heretics in Bohemia, 1418-1437*. New York: Routledge, 2016.
- Girard, René. *Kültürün Kökenleri*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2010.
- Girard, Rene. *Şiddet ve Kutsal*. İstanbul: Kanat Kitap, 2003.
- Godbey, John C. "Jan Hus". *Encyclopedia of Religion*. C. 6. USA: MacMillan, 2005.
- Green, Arthur. *Tormented Master: A Life of Rabbi Nahman of Bratslav*. The University of Alabama Press, 1979. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=e16702e8c2064778e80470f55f3402d5>
- Gündüz, Şinasi. *Hıristiyanlık*. İstanbul: İsam Yayınları, 8. Basım, 2019.
- Güneş, Cevriye DEMİR. "Michel Foucault'da Söylem ve İktidar". *Kayıgı - Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 21 (15 Ekim 2013), 55-69.
- Gürkan, Saime Leyla. "Şehid". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 38/431-433. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.
- Gürkan, Salime Leyla. *Anahatlarıyla Yahudilik*. İstanbul: İsam Yayınları, 2016.
- Gürkan, Salime Leyla. "‘Şehid’ Md. TDV İslâm Ansiklopedisi". 09 Temmuz 2020. Erişim 09 Temmuz 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehid#2-diger-dinlerde>
- Hamerton-Kelly, Robert G. "Sacred Violence and the Curse of the Law (Galatians 3:13): The Death of Christ as a Sacrificial Travesty". *New Testament Studies* 36 (1991).

- Hanover, Nathan. *"The Abyss of Despair (Yeven Metzulah)*. New York: Routledge, 2017.
- Hengel, Martin. *Judaism and Hellenism: Studies in their Encounter in Palestine during the Early Hellenistic Period*. çev. John Bowden. 2 Cilt. Philadelphia: Fortress Press, 1974.
- Ihnat, Kati. "The Martyrs of Córdoba: Debates around a Curious Case of Medieval Martyrdom". *History Compass* 18/1 (2020), e12603. <https://doi.org/10.1111/hic3.12603>
- İmamoğlu, Nergis. "Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Hıristiyan Din Şehitliği ve Ortodoks Kimliğinin Yeniden İnşası (18.-19. yy.)". *The Annual Kurultai of the Endangered Cultural Heritage*. 121-137. Constanta:Romania: Anticus Press, 2019.
- James J. O'dea, M.D. *Suicide, Studies on Its Philosophy, Causes and Prevention*. New York: G. P. Putnam's Sons Press, 1882.
- Jan Willem van Henten - Avemarie, Friedrich. *Martyrdom and Noble Death, Selected Texts From Graeco-Roman, Jewish and Christian Antiquity*. London: Routledge, 2002.
- Jessop, Augustus - M. R. James (ed.). *The Life and Miracles of St William of Norwich by Thomas of Monmouth*. çev. Augustus Jessop - M. R. James. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139108546>
- Kantorowicz, Ernst H. *Kralın İki Bedeni & Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması*. çev. Ümit Hüsrev Yolsal. BilgeSu Yayıncılık, 2018. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/kralin-iki-bedeni-amp-ortacag-siyaset-teolojisi-calismasi/467059.html>
- Kızıloğlu, Sedat. "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizmin Gelişimi". *Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2012), 35-64.
- Kirwan, Michael. "Girard, Din, Şiddet ve Modernlik". çev. Birsan Banu Okutan - Ali Köse. *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler*. ed. Peter B. Clark. Ankara: İmge Kitabevi, 2012.
- Kitapçı Bayrı, Buket. *Warriors, Martyrs, and Dervishes: Moving Frontiers, Shifting Identities in the Land of Rome (13th-15th Centuries)*. Boston: BRILL, 2020.
- Klausner, Samuel Z. "Martyrdom". *Encyclopedia of Religion*. C. 8, 1983.
- Klausner, Samuel Z. "Martyrdom". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones. C. 8. Detroit, Mich.: Macmillan Reference USA, 2005.
- Kohler, Kaufmann. "Kiddush Ha-Shem". *Jewish Encyclopedia*. VII/484-485. New York: The Koppelman Foundation, 1906.
- Kohler, Kaufmann. "Shema". *Jewish Encyclopedia*. XI/266-267. New York: The Koppelman Foundation, 1906.

- Kolb, Robert. "God's Gift of Martyrdom: The Early Reformation Understanding of Dying for the Faith". *Church History* 64/3 (1995), 399-411. <https://doi.org/10.2307/3168947>
- Kühne, Thomas. *Aidiyet ve Soykırım - Hitler Toplumunu 1918-1945*. çev. Arlet İncidüzen. Ankara, 2017.
- Kürşat Demirci. "Hıristiyanlık". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 330, ts.
- Langmuir, Gavin I. "Thomas of Monmouth: Detector of Ritual Murder". *Speculum* 59/4 (1984), 820-846. <https://doi.org/10.2307/2846698>
- Lewis, Bernard. *Semitizm ve Anti-Semitizm Çatışma ve Önyargıya Dair*. çev. Hür Güldü. Akılçelen Kitaplar, 2016.
- Lewis, Bernard. *Semitizm ve Anti-Semitizm: Çatışma ve Önyargıya Dair*, 2016.
- Manson, T. W. "Martyrs and Martyrdom". *Bulletin of the John Rylands Library* 39 (1957), 463-484.
- Marone, Paola. "Optatus and the African Old Latin". *A Journal of Biblical Textual Criticism* 13 (2008), 11.
- McGrath, Alister E. *Luther's Theology of the Cross, Martin Luther's Theological Breakthrough*. Oxford: Wiley Blackwell, 2. Basım, 2011.
- Mehmet Özdemir. "Moriskolar". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 30/288-291. İstanbul, 2005. <https://islamansiklopedisi.org.tr/moriskolar>
- Michael Whitby - Streeter, Joseph. *Christian Persecution, Martyrdom, and Orthodoxy*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Minois, Georges. *İntiharın Tarihi, İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumunu*. çev. Nermin Acar. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2008.
- Morgan, Michael L. *Dilemmas in Modern Jewish Thought: The Dialectics of Revelation and History*. Bloomington: Indiana University Press, 1992.
- Morris, Colin. "Martyrs on the Field of Battle before and during the First Crusade". *Studies in Church History* 30 (ed 1993), 93-104. <https://doi.org/10.1017/S0424208400011633>
- Moss, Candida. *The Myth of Persecution, How Early Christians Invented a Story of Martyrdom*. San Francisco: HarperOne, 2013.
- Moss, Candida R. *The Myth of Persecution: How Early Christians Invented a Story of Martyrdom*. HarperOne, ts.
- Özkaya Laselle, K. Eylem. "Radikal Sol Örgütlerde Şehitliğin İnşası". *Öl Dediler Öldüm: Türkiye'de Şehitlik Mitleri*. ed. Serdar M. Değirmencioglu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Pietersen, Lloyd K. "Anabaptist Martyrdom". çev. Paul Middleton. *The Wiley Blackwell Companion to Christian Martyrdom*. 287-304. John Wiley & Sons, Ltd, 2020. <https://doi.org/10.1002/9781119100072.ch17>
- Rauch, Joseph. "Apocalypse in the Bible". *Journal of Jewish Lore and Philosophy* 1/2 (1919), 163-195.

- Recla, Matthew. "Martyrdom and the Creation of Christian Identity". *The Wiley Blackwell Companion to Christian Martyrdom*. ed. Paul Middleton. 199-214. John Wiley & Sons, 2020. <https://doi.org/10.1002/9781119100072.ch12>
- Riddle, Donald W. *The Martyrs, A Study in Social Control*. Chicago: Chicago Press, 1931.
- Rosenthal, Horman vd. "Luria". *Jewish Encyclopedia*. VIII/209-213. The Kopelman Foundation, 1906.
- Rousseau, Jean J. *Toplum Sözleşmesi ya da Siyaset Hukuku İlkeleri*. İstanbul, 2. Basım, 2012.
- Rubin, Miri. "Choosing Death? Experiences of Martyrdom in Late Medieval Europe". *Studies in Church History* 30 (ed 1993), 153-183. <https://doi.org/10.1017/S0424208400011682>
- Schmitt, Carl. *Siyasi İlahiyat, Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. çev. Emre Zeybekoğlu. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2002.
- Schmitt, Jean-Claude. *The Holy Greyhound, Guinefort, Healer of Children since the Thirteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Sharpe, Eric J. *Understanding Religion*. New York: St. Martin's Press, 1983.
- Shepkaru, Shmuel. *Jewish Martyrs in The Pagan and Christian World*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Starr, Joshua. *Jews in the Byzantine Empire 641-1204 (Burt Franklin Research and Source Works 386. Judaica Series 8)*. Burt Franklin, 1970. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=850b14b11d6839a7e6abcfdb56c32d0e>
- Sümer, Necati. *Dinlerde İntihar, Şehitlik ve Ötenazi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Tcherikover, Victor. *Hellenistic Civilisation and the Jews*. çev. S. Applebaum. USA: The Jewish Publication Society of America, 1959.
- Tilley, Maureen A. *Donatist Martyr Stories: the Church in conflict in Roman North Africa*. Liverpool: Liverpool University Press, 1996.
- Tilley, Maureen A. "Scripture as an Element of Social Control: Two Martyr Stories of Christian North Africa". *The Harvard Theological Review* 83/4 (1990), 383-397.
- Toth, Michael. "Toward A Theory of The Routinization of Charisma". *Rocky Mountain Social Science Journal* 9/2 (1972), 93-98.
- Turgut, Ramazan. *Donatizm*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2011.

- Ünlü, Hayati. “Şehitlik ve Kitle Mobilizasyonu: Psiko-Sosyal Bağlamda Kasım Süleymani Suikastı”. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi* 2/1 (2020), 91-108.
- Verman, Mark. *The History and Varieties of Jewish Meditation*. Jason Aronson, 1996. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=106F26A288AA68124C38C6C5EBACCE80>
- Vernant, Jean-Pierre. *Eski Yunan'da Mit ve Din*. İstanbul: Alfa, 2016.
- Vincent-Cassy, Cécile. “The Search for Evidence: The Relics of Martyred Saints and Their Worship in Cordoba after the Council of Trent”. *After Conversion*. ed. Mercedes García-Arenal. thk. Giorgio Caravale. 126-152. Iberia and the Emergence of Modernity. Brill, 2016. <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76wmk.10>
- Vinson, Martha. “Gregory Nazianzen’s Homily 15 and the Genesis of the Christian Cult of the Maccabean Martyrs”. *Byzantion* 64/1 (1994), 166-192.
- Waltz, James. “The Significance of the Voluntary Martyrs of Ninth-Century Córdoba”. *The Muslim World* 60/2 (1970), 143-159. <https://doi.org/10.1111/j.1478-1913.1970.tb03003.x>
- Weber, Max. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Yarn Yayınları, 2012.
- Weiner, Eugene - Weiner, Anita. *The Martyr’s Conviction: A Sociological Analysis*. Atlanta: Scholar’s Press, Brown University, 1990.
- Whitelock (çev.), Dorothy. *The Anglo-Saxon Chronicle*. London: Eyre and Spottiswoode, 1961.
- Wolf, K. B. *Christian Martyrs in Muslim Spain*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Yadin, Yigael. *Masada: Herod’s Fortress and the Zealots’ Last Stand*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1966.
- “Documentum Martyriale”. Erişim 15 Ekim 2020. https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0799-0859,_Eulogius_Toletanus_Episcopus,_Documentum_Martyriale,_MLT.pdf
- “Internet History Sourcebooks Project”. Erişim 19 Ekim 2020. <https://sourcebooks.fordham.edu/source/urban2-5vers.asp#balderic>
- “Internet History Sourcebooks Project”. Erişim 24 Ekim 2020. <https://sourcebooks.fordham.edu/source/urban2-5vers.asp#balderic>

Şehitlik ②

Yahudi-Hıristiyan Geleneğinde Şehitlik Olgusu

İnançlar, değerler, ilkeler veya benimsenen dava uğruna kişinin bizzatı varlığını fedâ etmesi, böylelikle yaşamını, ölümünü ve uğruna öldüğü sebepleri kutsal bir mertebeye taşıması insanla birlikte var olagelmıştır. Bugün şehitlik olarak nitelendirdiğimiz bu olgu, gündelik hayatımızda sayısız bağlamda karşımıza çıkabilir. Topluların politik yapısı, kutsalla olan ilişkisi, dünyayı anlamlandırma biçimi değişip dönüşse de şehitlik olgusu toplumsalın olduğu her yerde bir şekilde var olmaya devam etmiştir.

Günümüzde şehitlik söz konusu bilhassa medyada ve akademik literatürde bu olgunun İslam, terörizm ve şiddet ekseninde ele alındığı görülmektedir. Oysa şehitlik, herhangi bir tarihsel döneme ya da kültürel geleneğe özgü olmadığı gibi herhangi bir dinî gelenekle de sınırlı değildir. Batılı bilincin şehitlik idealini belirleyen ve Monoteist geleneğin ilk iki halkasını temsil eden Yahudi ve Hıristiyan geleneğinde şehitlik olgusunun nasıl anlamlandırıldığı ile ilgili Türkçe literatürde henüz kapsamlı çalışmalar bulunmamaktadır. Bu yönüyle elinizdeki eserin şehitlikle ilgili güncel tartışmalara yeni bir perspektif sağlayacağı ve din sosyolojisi ile dinler tarihi başta olmak üzere sosyal bilim disiplinlerine katkı sağlayacak bir kaynak kitap niteliğinde olacağı umulmaktadır.